

מעשה שהיה

'שותפות?'

הרב אריה ליכטנשטיין

חיים ישב שקוע במחשבותיו. זה עתה הוא גמר לערוך את החשבונות של העסק שלו ושל ידידו, ברוך. המספרים הראו לו שחור על גבי לבן שהמצב הוא בכירע...

חיים וברוך, שני בחורי ישיבה נמרצים, החליטו לפני הקיץ לפתוח יחדיו 'עסק' לימות הקיץ בקעמפ של הישיבה.

הם קנו מקרר קטן, ובכל ליל שישי מכרו מטעמים לאלו המקפידים על 'טועמיה' מעת שקיעת החמה של יום החמישי.

בכיריים נידות, שנרכשו אף הם לצורך הענין, בישלו השניים ארבעס, טשולענג'ט, קוגעל וכו' וכו' כיד ה' הטובה עליהם.

עתה בסוף חציו הראשון של הקעמפ, נודע לחיים שהם עדיין אינם אפילו מתקרבים לכסות את ההוצאות שהיו להם. הן מקניית המקרר והכיריים והן מקניית החומרים לצורך בישול המאכלים.

'כנראה שאף 'ביזנעס' קטן כזה, צריך לנהל מתוך חשיבה מסחרית' רהרר לעצמו ביאוש.

כיון שהבין שאינם עומדים 'לכסות' את החוב כל כך מהר, החליט חיים על דעת עצמו לפנות אל בעל חנות המכולת הסמוכה לקעמפ. שם רכשו השניים את המוצרים, ושם גם רשום על שמם חוב בסך \$350, ולבקש ממנו בתחוננים שיאיל בטובו למחול על חלק מהחוב.

ואכן רחמיו של בעל המכולת נכמרו על הבחור האומלל שניצב לפניו. הוא הבין ללב, והחליט למחול לו על סך \$100 מתוך החוב.

- מכיר אני את אביך - הודיע לחיים שהסמיק מבושה. זה מה שחסר לו שיוודע הדבר לאביו... - יודע אני את מצבו הדחוק של אביך ולמענו אמחל לך סך זה.

גם ברוך, ישב בינו לבין עצמו והגיע אל אותה המסקנה אליה הגיע חיים שותפו ל'עסק'.

אצל ברוך המצב היה מסובך פי כמה וכמה. כבר מספר פעמים שברוך הסתבך עם חובות למעלה מכוחותיו.

הוריו הנואשים, כיסו בכל פעם את החובות ואף מינו את אחד המשגיחים שיהיה מעין 'אפוטרופוס' על

פסקי דינים

דיני זכייה בדיני ממון ו'

הרב חיים קאהן שליט"א

עשיית הזכייה ב'

הזוכים בעד המקבל

הזוכה בעד המקבל חייב להיות גדול בן י"ג שנים ובר שליחות¹, בן דעת ובר זכייה. לפיכך, איש או אשה אפילו אשת איש², עבד או שפחה יכולים לזכות

למקבל.

אשת איש לזכות לבעלה

הבעל אינו יכול לזכות למקבל על ידי אשתו שיד אשה כיד בעלה וכאשר הוא אינו יכול לזכות למקבל על ידי עצמו לא יצא הדבר מרשות הנותן, ומטעם זה גם האדון אינו יכול לזכות על ידי עבדו שיד עבד כיד אדונו³. ברם, אם בעלה מזכה על ידה לחבירו וגם לה, הואיל וזכתה לעצמה זכתה גם למקבל⁴.

גוי

הגוי, הואיל ואינו ראוי לשליחות⁵ א"א לזכות על ידו, וכן הישראל הואיל ואינו נעשה שליח לגוי⁶ גם אינו יכול לזכות לגוי⁷, אבל נחלקו הפוסקים האם גוי נעשה שליח לגוי⁸, לפיכך נחלקו האם גוי יכול לזכות חמץ של ישראל לגוי חבירו⁹.

ישראל שזוכה מגוי לישראל חבירו

יש שכתבו שאף ישראל שזוכה מגוי לישראל אחר לא מהני לפי סברתם שהמזכה לחבירו הוא שלוחו של בעל הממון (הנותן), והרי ישראל לא נעשה שליח לגוי ומילא אינו יכול לזכות לישראל חבירו¹⁰.

לזכות ממון של קטן

וכן כתבו הפוסקים לסברתם שהמזכה הוא שלוחו של בעל הממון, שאי אפשר לזכות ממון של קטן לישראל כשקטן מזכה את מעותיו ע"י אחר במתנה¹¹, שהרי אין שליחות לקטן וממילא לא נעשה הגדול שלוחו לזכות לחבירו¹².

לזכות הפקר, מתנות כהונה

יש שכתבו, שרק בממון שיש לו בעלים צריך להיות שלוחו של בעל הממון אבל בדבר שאין לו בעלים יכול לזכות בעד חבירו, ולכן יכול לזכות הפקר שאין לו בעלים בעד חבירו או לזכות מתנות כהונה לכהן שיש לבעלים במתנות רק טובת הנאה שאינה ממון¹³, אבל אינו יכול לזכות מציאה לחבירו שעדיין נחשב ממון של הבעלים עד שיזכה בו המוצא, וכאשר המזכה לא נעשה שלוחו, אינו יכול לזכות לחבירו¹⁴.

לזכות דמי פדיון הבן

נחלקו האחרונים האם אפשר לזכות דמי פדיון הבן לכהן¹⁵, כגון שאין כהן בעיר ואבי הבן רוצה לזכות דמי הפדיון לכהן בעיר אחר, והרי לסוברים שצריך להיות שליח של בעל הממון לא יכול הכהן למנות שליח ואף אם זיכה לו אבי הבן שהוא בעל הממון¹⁶, מ"מ לא נפטרו מאחריות עד שיבוא ליד הכהן, וממילא לא יצא ידי המצוה עד שבא ליד הכהן¹⁷, ויש שכתבו שיכול לזכות המעות לכהן¹⁸.

לזכות לעני מעות צדקה

יש שכתב ע"פ הירושלמי שאין אדם יכול לזכות למקבל א"כ הוא ראוי בעצמו לזכות בזה, כגון עשיר שאינו יכול להיות הזוכה מעות צדקה בעד עני, ולפי זה לא יכול ישראל לזכות במעות פדיון בעד הכהן¹⁹, אבל יש שכתבו שהבבלי אינו סובר כן²⁰.

במקום שחב לאחרים

המזכה למקבל במקום שחב לאחרים לא זכה המקבל, לפיכך התופס ממעות הלוח לבעל חוב במקום שיש עוד מלווים, לא קנה חבירו א"כ היה הלוח חייב אף לתופס²¹, וכן המגביה מציאה לחבירו קנה מפני שיכול לזכות בעצמו²².

[1] רמ"ג סעיף י"ד וכתב הסמ"ע ס"ק כ"ד שקטן אינו מזכה ע"י קטן אפילו שהוא בר דעת קצת שזוכה לעצמו מ"מ אינו זוכה לאחרים. ואם סמכינן בזה על חזקה דרבא, ע"י שו"ת נוב"י אה"ע ס"י ס"א ושו"ת תורת חסד א"ח ס"י א' אות ה', ובערוך השלחן ס"י רל"ה סעי' ג' כתב דבממונות סמכינן על חזקה דרבא [2] וכתב הסמ"ע ס"ק כ"ה דלא אמרינן דיד אשה בטילה לבעלה או יד העבד בטל לגבי האדון שלא בעצמו²².

מעשה שהיה

ברוך ויפקח את עינו על הנעשה עמו בענייני ממונות.

למזלו של ברוך, הפעם הוא לא נהג בפזיזות וללא 'שאלת חכם'.

כבר לפני הקיץ, כאשר ניגש אליו חיים והעלה את דבר העסק, ניגש ברוך אל המשגיח האפורטרופוס ונתייעץ עמו בדבר העיסקה המונחת לפתחו.

המשגיח, שהבין לליבו של ברוך, שמח וסמך על עיסקה זו.

כך הוא ידע שבמשך ימות הקיץ לא יתעוררו בעיות מיוחדות עם ברוך, שהיה עסוק בדברים המותרים בתוך תחומי הקעמפ...

לא די בכך, אלא הוא אף סייע ביד ברוך בסיוע שיש בו ממש. הוא השיג בעבורו את המקרר והכיריים המשומשים, מיד אחד משכניו שחיפש להתפטר מהם.

עתה, הוא ניגש שוב אל המשגיח וביכה לפניו את מצבו.

המשגיח, שהיה שותף מלא לכל בניית העסק, טיכס לעצמו עצה כיצד לעזור לב-רוך. גם שרחמיו נכמרו עליו, וגם שלא רצה שהכישלון יירשם על שמו באותיות קידוש לבנה.

'מילא חיים, יכול להפסיד מעט כסף... אך ברוך... מי יודע מה יעשו לו הוריו?' הרהר המשגיח לעצמו.

הוא פנה אל אותו שכן שמכר דרכו את המקרר והכיריים וסיפר לו דברים כהוויתן. כיון שנותר עדיין חוב של \$150, הסכים המוכר לוותר עליו.

כיון שנפגשו השניים, שמחו שמחה גדולה. יחדיו הם הצליחו 'לנכות' מחובותיהם \$250.

- מי יודע? אולי אף נצליח להעלות את העסק' על דרך המלך ולהרוויח מעט? - שחו בהתרגשות.

אך המשגיח, לא הסכים לשמוע על כך. - מה? - מעק על ברוך - **אני הישגתי עבורי, ורק עבורי, את הנחנה של 150 הדולרים! לחיים אין בכך שום חלק!** - פסק.

- **יתר על כן. מתוך מאה הדולרים שמחל בעל המכולת, יורד \$50 לחשבונך. שהיה בעל המכולת מחל לכאורה לשניכם, מה שאין כן המוכר של המקרר והכיריים!**

- אך המוכר הודיע לי מפורשות שמוכר לי בעבור אבי שמכירו! - התנגד חיים לפסק המזור של המשגיח.

במדור 'קו ההלכה' (גליון ק"ב) נכתב אודות נידון כזה וזה תוכן הדברים:

כאשר שותף פועל במסגרת השותפות, הלכה היא שזה לטובת השותפות וחולקים השותפים היתרון שזה בשוה (שלחן ערוך - חושן משפט, סימן קע"ח סעיף א', וראה שם בט"ז שהביא דעה החולקת).

כמו כן, השותף לעולם אינו יכול לפרק את השותפות על דעת עצמו ולעבוד לעצמו (נתיבות שם סק"א). **אשר על כן, אף אם המטיב רצה להטיב רק עם אחד מהשותפים, יחלקו ביניהם בשוה (סמ"ע שם סק"א).**

כל זה אמור כששותף עצמו עשה.

אמנם, כשאחרים עשו לטובת אחד השותפים, וכאותו משגיח אפורטרופוס שדיבר על לב המוכר לטובת ברוך, הדין משתנה לפי הענין.

אם הלה עשה זאת בשליחות השותף, הרי שיחלקו השותפים בשוה. 'שלוחו כמות' והוא פעל לטובת השותפות.

אך אם עשה זאת על דעת עצמו, אין שום סיבה שבעולם שכשנתכוון לטובת אחד השותפים, יהנה מכך גם השותף השני (נאות דשא סימן כ"ט הו"ד בפתחי תשובה סימן קע"ח סק"א).

הוא הדין לנידון דידן. יתר על כן, כאשר הלה עשה זאת על דעת עצמו, לא צריך המוחל לומר שמוחל לפלוני בלבד. הדבר ברור שעושה ככל אשר ביקש ממנו וזו היתה כוונת המבקש (פעמוני זהב שם).

יוצא אפוא, שהחוב שנמחל לבקשת המשגיח עולה כולו לטובת ברוך. מה שאין כן החוב שנמחל לבקשתו של חיים, אף שהמוכר הזכיר שמוחל בשבילו ובשביל זכות אבות שיש לו, המחילה עולה לחשבון שניהם.

לקבל את הגליון באימייל שלחו ל mm@businesshalacha.com

קו ההלכה

תשלום בצ'יק

מארגן מסיבות (party planner) אני לעבוד תי. הלקוח/בעל השמחה פונה אלי, ואני שוכר עבורו אולם, קייטרינג, תזמורת וכו', הכל לפי צרכיו. על פי רוב שכרי אינו בא לידי מיד בעל

השמחה, אלא מיד נותני השירותים שנשכרו על ידי. לדוגמא, בעל השמחה משלם את מחיר האולם, ואני מקבל מיד בעל האולם אחוזים מתוך שכרו, בסוף החודש. לעיתים, מבכרים הלקוחות לשלם לי את כל התשלום, ואני אשלם להספקים/נותני השירות את המגיע להם כשאני מעכב את ההפרש המגיע אלי לריווח שלי.

לאחרונה, נשכרתי לארגן שמחת ברית מילה. מיד בסיומה של הסעודה, בא בעל השמחה והודיע שבצד נולד לשלם עוד היום, לפני שקיעת החמה. בכדי לקיים את המצוה של 'בימו תתן שכרו'. הוא הניח מעטפה במשרד ועזב. להפתעתי, הוא שילם בשני צ'יקים דחויים. האחד, לעוד חודש. והשני, לעוד חודשיים...

שאלה: האם אכן הוא מחוייב לשלם באותו היום? אם כן, האם צ'יק דחוי נחשב כפירעון. או שמא, נחשב כשטר חוב שאינו נקרא תשלום?

תשובה: גם כאשר יש חובה לשלם בכדי שלא לעבור על לאו של 'בל תלין', זהו דוקא כאשר הפועל תבע את שכרו (שלחן ערוך - חושן משפט, סימן של"ט סעיף י'. אמנם, עיין בפתחי תשובה שם סק"ז שמביא שיטות שסבורות שאף בלא תבע, איסורא מיהא איכא). אלא, שבנידון שאלתך, אף שצ'יק דחוי אינו בכלל פירעון, מכל מקום אינו עובר משום עשה של 'בימו תתן שכרו' ולא של 'בל תלין' וכדלהלן.

צורת התשלומין בהלכה נחלקת למספר דרכים. בתשלומי נזיקין - גם אם יש למזיק מעות, יכול לפרוע את חובו במטלטלין, 'שוה כסף' (שלחן ערוך - חושן משפט, סימן ת"ט סעיף א'). בפירעון הלואה - אם יש ביד הלואה מעות, חייב לפרוע דוקא בהן, אם אין מעות בידו, יכול לפרוע במטלטלין ואינו צריך לטרוח ולהשיג מעות דוקא (סימן ק"א סעיף א'). בתשלום 'שכר שכיר' - אף אם אין למעביד מעות, חייב לטרוח ולהשיג מעות בכדי לשלם את שכרו של הפועל (ראה סימן של"ו סעיף א' ובפתחי תשובה שם סק"א, וראה עוד מה שכתבנו ב'קו ההלכה' גליון קנ"ז).

אלא, כפי שבכל דיני ממונות קובע המנהג הנהוג, שזה כמו שהתנו על כך (סימן של"א סעיף א'), הוא הדין לנידוננו. אם הדרך לשלם לפועל כזה בצ'יק או בכרטיס אשראי, הרי שרשאי הלקוח לשלם בהם. לדעת רוב פוסקי זמננו, צ'יק נחשב לפירעון. יתר על כן, נראה שאף מקיים בתשלום בצ'יק את מצוות 'בימו תתן שכרו', שיש לו שוויות ויכול הפועל לקנות בו.

וכל זה דוקא כאשר תאריך פירעון הצ'יק רשום לאותו היום ויכול להוציאו בשוק. בצ'יק דחוי לזמן רב, ודאי שאין דרך לשלם בו ואינו יכול לכופ את הפועל לקבלו. פשיטא, שכאשר אין המנהג לשלם בפעולה כזאת בצ'יק, כגון נהג מונית (taxi) וכדו', שאי אפשר לפרוע את שכרו בצ'יק (ראה בספר 'הצ'ק בהלכה' פרק י"ג סעיפים כ"ב-כ"ט). ובהערה 132 כתב שיש מחמירין שאינו מקיים כלל בימו תתן שכרו בצ'יק).

ועתה נשוב לנידון דידן. כפי שצויין, אין כאן כלל משום 'בל תלין'. הסיבה לכך, כיון שכפי שהקדמנו, שכרן אינו מיד בעל השמחה, המזמין, אלא מיד נותני השירותים. הרי שאינך פועל של בעל השמחה, אלא של הספקים. ואף כלפיהם לא עובר בעל השמחה ב'בל תלין', כיון שנשכרו על ידי שליח (אתה) ואין בכהאי גוונא משום 'בל תלין'. אלא שאם דוחה אותם בעל הבית, אף במקום שאין משום 'בל תלין', עובר על לאו מדברי קבלה 'אל תאמר לרעך לך ושוב' כאשר אינו טרוד וכונתו לדחותם (סימן של"ט סעיף ז).

המשך ההערות מפסקי דינים

יכולו לזכות למקבל. [3] רמ"א שם ע"פ הרה"מ הל' זכיייה פרק ד' ה"ו. [4] שם, וסמ"ע ס"ק כ"ו, וראה בהרה"מ שהביא הראיה מנדרים פ"ח ב' שזוכה בעירובי גב לעצמה, ובמנחת פתים העיר דשם אם לא תזכה יתבטל העירובי גם לאחרים ומה הראיה מזה למזכה לה לאחרים כל אחד דבר מסוים, וכתב דאפשר כשהבעל מע"ה לה מסלק רשותו ממנה, עיי"ש, וצ"ב דא"כ נאמר כן בכל מזכה ע"י אשתו שרצונו שיועיל, וכדי שיועיל הסיילוק אין צורך במיגו. [5] קפ"ח סעיף א'. [6] שם. [7] רמ"ג סעיף י"ד. [8] שו"ת משאת בנימין סי' צ"ז בפשיטות דנעשה שליח, הובא בש"ח סי' רמ"ג ס"ה, אבל המל"מ הל' שלוחין פרק ה' כתב שמוכח מירושלמי פרק קמא דתרומות שזה ליתא, וכן הוכיח הבית שמואל אה"ע סי' ה' ס"ק י"ט מתרומת הדשן סי' רצ"ט, אכן בפתחי תשובה שם ס"ק י"ג (ונסמך בפתח ח"ו"מ סי' רמ"ג ס"ד) הביא הפוסקים שנחלקו בזה. [9] הש"ך הנ"ל, אבל המ"א או"ח סי' תמ"ח ס"ק ד' הביא גם הראיה מהירושלמי ומסיק שאין להקל בזה. [10] מחנה אפרים הל' ז"מ סי' ל"ג הובא בנתיבות סי' רמ"ג ס"ק י' ועוד, וכ"ד הקצות בסי' קס"ג וסי' קפ"ג, ע"פ הר"ן ב"מ י"א ב' ותוס' ב"מ ע"א ב' ד"ה ראה, דבעינן שלוחו של בעל הממון, אבל המחנה אפרים שם מסיק דלא כר"ן עיי"ש ועיי"ש שו"ת נוב"י אבה"ע סי' ע"ז וח"מ סי' ל' אות ט' ותומים סי' ק"ה ס"ק ד'. [11] עיין סימן רל"ה סעיף א'. [12] מחנה אפרים נתיבות הנ"ל. [13] נתיבות שם ע"פ המרדכי ב"מ סי' רמ"א. [14] נתיבות שם ע"פ שיטתו בסי' ק"ה ס"ק ב' וע"ע סי' רס"ב ס"ק ג'. [15] ראה גליון רכ"ב הערה 6, שהובא מחלוקת הפוסקים להלחן בקשר למחאה. [16] ע"פ הנתיבות ומביא בס"ד הספרי דברים י"ח ג' ונתן לכהן ולא לשלוחו, וראה בעמק הנצי"ב על הספרי הנ"ל ביאורים על הספרי. [17] הנתיבות הנ"ל שמסכים למחנה אפרים הנ"ל שכתב כן. [18] מהרש"ל חידושים לטור יו"ד סי' ש"ה וביש"ש קדושין פרק א' סי' נ"ד בשם ספר מעגלי צדק וכ"כ בש"ח חתם סופר יו"ד סי' רצ"ז ובאמרי בינה פדיון הבן סי' ז' הסכים ליש"ש, וע"ע ר"ט אלגזי בכורות פרק ח' אות פ"ב. [19] מחנה אפרים הנ"ל ע"פ הירושלמי פאה פרק ד' הל' ה'. [20] נתיבות הנ"ל שם בסו"ד, וכונתו לסוגיא דב"מ ט' ב', י' א' עיי"ש, ראה להלן ליד הערה 21, 22 ובמחנה אפרים כתב שיש להתיישב בסוגיא שם. [21] ב"מ שם, וסי' ק"ה סעיף א'. [22] שם, סי' רס"ט סעיף א'.

לדיני תורה, שאלות בדיני ממונות, שטרות, ריבית, צוואות, דיני מקח וממכר בשבת וז"ט, או לכל ענין הקשור לגליון אפשר להתקשר: